НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ

імені адмірала Макарова

Навчально-науковий інститут комп'ютерних наук та управління проєктами

Кафедра управління проєктами

ЗАТВЕРДЖЕНО

Проректор з науково-педагогічної роботи

Слободян С.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Program of the Discipline

СТРАТЕГІЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

SUSTAINABLE DEVELOPMENT STRATEGY

рівень вищої освіти магістр

тип дисципліни обов'язкова

мова викладання українська

Миколаїв - 2025 рік

Робоча програма навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» є однією із складових комплексної підготовки фахівців галузі знань Е Природничі науки, математика та статистика спеціальності Е2 Екологія, освітньої програми «Управління екологічними проєктами»,
“ 15 ” березня 2025 року. – 16 с.

Розробник: Літвак О.А., к.е.н., доцент, доцент кафедри екології та природоохоронних технологій.

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» узгоджено з гарантом освітньої програми.

Гарант освітньої програми «Управління екологічними проєктами» Літвак О.А., канд. екон. наук, доцент

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» розглянуто на засіданні кафедри управління проєктами

Протокол від № 3 від «23» березня 2025 року.

Завідувач кафедри Сергій ЧЕРНОВ

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» розглянуто Навчально-методичною комісією Навчально-наукового інституту комп’ютерних наук та управління проєктами
Протокол від № 4 від “24 ” квітня 2025 року.

Голова Тетяна ФАРІОНОВА

Проєкт робочої програми навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» погоджено з навчальним відділом

Начальник відділу Андрій ЛАБАРТКАВА

Робоча програма навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» затверджено Навчально-методичною радою НУК
Протокол від № 5 від “21 ” травня 2025 року.

Голова НМР НУК Сергій СЛОБОДЯН

© НУК, 2025

Зміст

Вступ..... 4
1. Опис навчальної дисципліни 5
2. Мета вивчення навчальної дисципліни..... 6
3. Передумови для вивчення дисципліни 6
4. Очікувані результати навчання 6
5. Програма навчальної дисципліни.....8
6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування.....11
7. Форми поточного та підсумкового контролю.....12
8. Критерії оцінювання результатів навчання.....15
9. Засоби навчання.....16
10. Рекомендовані джерела інформації..... 16

ВСТУП

Анотація

Сталий розвиток – це концепція розвитку суспільства, за якої задоволення поточних потреб людства здійснюється без шкоди для наступних поколінь з урахуванням необхідності збалансованого підходу до економічних, соціальних та екологічних цілей суспільства

Навчальна дисципліна «Стратегія сталого розвитку» передбачає формування у здобувачів світогляду, теоретичних знань та практичних навичок, що дозволяють усвідомити необхідність переходу від традиційних моделей економічного розвитку до сталого розвитку, враховувати роль соціальних та екологічних факторів в умовах глобальної екологічної кризи, зміни клімату та складних політичних процесів.

Ключові слова: сталий розвиток, стійкість системи, глобальна екологічна криза, економічне зростання, людський капітал, цілі сталого розвитку, індикатори сталого розвитку, екологічна освіта, екологічна свідомість.

Abstract

Sustainable development is a concept of social development in which the current needs of mankind are met without harming future generations, taking into account the need for a balanced approach to the economic, social and environmental goals of society

The educational discipline "Sustainable Development Strategy" provides students with the formation of a worldview, theoretical knowledge and practical skills that allow them to realize the need to transition from traditional models of economic development to sustainable development, to take into account the role of social and environmental factors in the conditions of the global environmental crisis, climate change and complex political processes.

Key words: sustainable development, system sustainability, global environmental crisis, economic growth, human capital, sustainable development goals, sustainable development indicators, environmental education, environmental awareness.

1. Опис навчальної дисципліни

<table>
<tr><td rowspan="2">Найменування показників</td><td rowspan="2">Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень</td><td colspan="2">Характеристика навчальної дисципліни</td></tr>
<tr><td>денна форма навчання</td><td>заочна форма навчання</td></tr>
<tr><td>Кількість кредитів –4</td><td rowspan="3">Галузь знань
Е «Природничі науки, математика та статистика»</td><td colspan="2">Обов’язкова</td></tr>
<tr><td>Модулів –1</td><td colspan="2">Рік підготовки:</td></tr>
<tr><td>Змістових модулів –2</td><td>1-й</td><td>1-й</td></tr>
<tr><td rowspan="6">Електронний адрес РПНД на сайті Університету</td><td rowspan="7">Спеціальність
Е2 Екологія

Освітня програма

Управління екологічними проєктами</td><td colspan="2">Семестр</td></tr>
<tr><td>2-й</td><td>2-й</td></tr>
<tr><td colspan="2">Лекцій</td></tr>
<tr><td>15 год.</td><td>8 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Практичні</td></tr>
<tr><td rowspan="2">30 год.</td><td rowspan="2">8 год.</td></tr>
<tr><td>Загальна кількість годин -120</td></tr>
<tr><td rowspan="5">Тижневих годин для денної форми навчання:
аудиторних – 3
самостійної роботи студента – 5</td><td rowspan="5">Освітній рівень:
другий
(магістерський)</td><td colspan="2">Самостійна робота</td></tr>
<tr><td>75 год.</td><td>104 год.</td></tr>
<tr><td colspan="2">Вид контролю: екзамен</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Форма контролю:
письмова</td></tr>
<tr></tr>
</table>

2. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Стратегія сталого розвитку» є формування у студентів відповідно до освітньо-професійної програми таких компетентностей:

ЗК02. Здатність приймати обґрунтовані рішення.

ЗК03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

СК2.Здатність застосовувати міждисциплінарні підходи при критичному осмисленні екологічних проблем.

СК6.Здатність управляти стратегічним розвитком команди в процесі здійснення професійної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

СК10.Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовами для вивчення дисципліни є: навчальні дисципліни «Соціальна екологія», «Економіка природокористування»,

4. Очікувані результати навчання

Вивчення навчальної дисципліни передбачає формування та розвиток у студентів таких результатів навчання:

ПР2. Уміти використовувати концептуальні екологічні закономірності у професійній діяльності.

ПР3. Знати на рівні новітніх досягнень основні концепції природознавства, сталого розвитку і методології наукового пізнання.

ПР4.Знати правові та етичні норми для оцінки професійної діяльності, розробки та реалізації соціально-значущих екологічних проєктів в умовах суперечливих вимог.

ПР5. Демонструвати здатність до організації колективної діяльності та реалізації комплексних природоохоронних проєктів з урахуванням наявних ресурсів та часових обмежень.

ПР14.Застосовувати нові підходи для вироблення стратегії прийняття рішень у складних непередбачуваних умовах.

ПР16.Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов.

5. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Науково-методичні підходи до формування стратегії сталого розвитку

Тема 1. Історія формування концепції сталого розвитку. Глобальна екологічна криза: сучасні світові процеси в контексті глобалізації [4] – стор. 6-20; стор. 17-29; [5] – стор. 16-32, стор. 81-100;

Тема 2. Поняття системи та її характеристики. Механізм забезпечення стійкості системи. Формування системи «Суспільство – природа» [1] – стор. 20-37; [5] – стор. 33-79.

Тема 3. Принципи забезпечення сталого розвитку. Цілі сталого розвитку [1] – стор. 39-42; [4] – стор. 19-22; стор. 64-82; [5] – стор. 101-123.

Тема 4. Економічне зростання і сталий розвиток [1] – стор. 64-70; [4] – стор. 83-120.

Тема 5. Людський розвиток як головний чинник і показник суспільного процесу [1] – стор. 62-64; [4] – стор. 149-182.

Змістовий модуль 2. Практичні механізми реалізації концепції сталого розвитку

Тема 6. Система моніторингу сталого розвитку [1] – стор. 43-49; [5] – стор. 173-205.

Тема 7. Концепція зеленої економіки в контексті забезпечення сталого розвитку [2] – стор. 21-45; стор. 85-105 [3] – стор. 9-99.

Тема 8. Стратегії сталого розвитку країн світу [6] – стор. 62-68.

Тема 9. Перехід України до сталого розвитку. Адаптація глобальних цілей сталого розвитку до умов України [1] – стор. 65-79; [4] – стор. 231-245; [6] – стор. 98-124.

Тема 10. Екологічна освіта, екологічна свідомість та виховання для реалізації концепції сталого розвитку [1] – стор. 98-105; [5] – стор. 255-268.

Тематичний план навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					Заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		лек	пр	лаб	с.р.		лек	пр	лаб	с.р.
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**
Змістовий модуль 1. Науково-методичні підходи до формування стратегії сталого розвитку										
Тема 1. Історія формування концепції сталого розвитку. Глобальна екологічна криза: сучасні світові процеси в контексті глобалізації	12	2	4	-	6	12	1	-	-	11
Тема 2. Поняття системи та її характеристики. Механізм забезпечення стійкості системи. Формування системи «Суспільство – природа»	12	2	4	-	6	12	-	2	-	10
Тема 3. Принципи забезпечення сталого розвитку. Цілі сталого розвитку	12	2	4	-	6	12	1	-	-	11
Тема 4. Економічне зростання і сталий розвиток	12	1	2	-	9	12	1	-	-	11
Тема 5. Людський розвиток як головний чинник і показник суспільного процесу	12	1	2	-	9	12	1	2	-	9
Разом за змістовим модулем 1	**60**	**8**	**16**	**-**	**36**	**60**	**4**	**4**	**-**	**52**
Змістовий модуль 2. Практичні механізми реалізації концепції сталого розвитку										
Тема 6. Система моніторингу сталого розвитку	12	2	6	-	4	12	-	2		10
Тема 7. Концепція зеленої економіки в контексті забезпечення сталого розвитку	12	2	2	-	8	12	1	-	-	11
Тема 8. Стратегії сталого розвитку країн світу	12	1	2	-	9	12	1	-	-	11
Тема 9. Перехід України до сталого розвитку. Адаптація глобальних цілей сталого розвитку до умов України	12	1	2	-	9	12	1	2	-	9
Тема 10. Екологічна освіта, екологічна свідомість та виховання для реалізації концепції сталого розвитку	12	1	2	-	9	12	1	-	-	11
Разом за змістовим модулем 2	**60**	**7**	**14**	**-**	**39**	**60**	**4**	**4**	**-**	**52**
Разом за курсом	**120**	**15**	**30**	**-**	**75**	**120**	**8**	**8**	**-**	**104**

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
Змістовий модуль 1. Науково-методичні підходи до формування стратегії сталого розвитку			
1	**Тема 1.** Вивчення історії виникнення і формування концепції сталого розвитку	2	-
2	**Тема 2.** Процеси глобалізації: основні ознаки та особливості	2	-
3	**Тема 3.** Механізм забезпечення стійкості системи Стійкість ландшафту до антропогенного навантаження	4	2
4	**Тема 4.** Вивчення ролі ООН та інших міжнародних організацій у формуванні і реалізації ідей та принципів сталого розвитку	2	-
5	**Тема 5.** Глобальні цілі сталого розвитку до 2030 року	2	-
6	**Тема 6.** Показники економічного зростання в контексті сталого розвитку	2	-
7	**Тема 7.** Дослідження показників індексу людського розвитку	2	2
	Разом за змістовим модулем 1	**16**	**4**
Змістовий модуль 2. Практичні механізми реалізації концепції сталого розвитку			
8	**Тема 8.** Розробка системи індикаторів сталого розвитку регіону (на прикладі Миколаївської області)	2	
9	**Тема 9.** Екологічний слід як стандартизований показник споживання людиною природних ресурсів	2	2
10	**Тема 10.** Розрахунок інтегрального показника забруднення довкілля (на прикладі Миколаївської області)	2	-
11	**Тема 11.** Зелена економіка як основа досягнення цілей сталого розвитку	2	-
12	**Тема 12.** Європейський Зелений курс і кліматична політика країн світу в контексті концепції сталого розвитку	2	-
13	**Тема 13.** Адаптація глобальних цілей сталого розвитку до умов України. Завдання та індикатори.	2	2
14	**Тема 14.** Екологічна освіта, екологічна свідомість та виховання для реалізації концепції сталого розвитку	2	-
	Разом за змістовим модулем 2	**14**	**4**
	Усього годин	**30**	**8**

Самостійна робота

Розподіл годин самостійної роботи для студентів денної форми навчання:

- підготовка до лекційних занять – ***1 година на 1 лекцію***;
- підготовка до практичних занять – ***2 години на 1 заняття***;
- підготовка до контрольних заходів – (***10-30) год. на 1 захід***.

Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1	Підготовка до лекцій	10	20
2	Підготовка до практичних робіт	30	20
3	Підготовка до поточного модульного контролю	10	-
4	Підготовка контрольної роботи	-	34
5	Підготовка до екзамену	25	30
	Разом	75	104

6. Методи навчання, засоби діагностики результатів навчання та методи їх демонстрування

Методами навчання є:

для всіх видів занять:

- робота з літературою – опрацювання різних видів джерел, спрямоване на формування нових знань, їх закріплення, вироблення вмінь і навичок та реалізацію контрольно-корекційної функції в умовах формальної, неформальної та інформальної освіти;
- пояснення – словесне розкриття причинно-наслідкових зв'язків і закономірностей у розвитку природи, людського суспільства і людського мислення;
- дискусія – обмін поглядами щодо конкретної проблеми з метою набуття нових знань, зміцнення власної думки, формування вміння її обстоювати;

для лекційних занять:

- лекція – усний виклад навчального матеріалу, який характеризується великим обсягом, складністю логічних побудов, сконцентрованістю розумових образів, доведень і узагальнень;
- бесіда – питально-відповідний метод, завдання якого – спонукати здобувачів до актуалізації відомих і засвоєння нових знань шляхом самостійних роздумів, висновків і узагальнень;
- ілюстрування – показ та сприйняття предметів, процесів і явищ у їх символьному зображенні за допомогою плакатів, карт, схем тощо;

для практичних занять:

- практична робота – метод поглиблення і закріплення теоретичних знань та перевірки наукових висновків;

методи контролю і самоконтролю:

- контрольні тестові роботи (перелік запитань і можливі варіанти відповідей).

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є:

- виконання завдань на практичних роботах;
- тестові завдання для поточного модульного контролю;
- виконання контрольної роботи (для заочної форми навчання);
- екзамен.

7. Форми поточного та підсумкового контролю

Досягнення студента оцінюються за 100-бальною системою Університету.

Підсумкова оцінка навчального курсу включає в себе оцінки з поточного контролю і оцінки з екзамену. У кожного компонента своя частка в загальній системі оцінок. У проміжних оцінках студент може набрати до 60 балів. Під компонентом проміжних оцінок розуміються поточні оцінки протягом семестру за виконання практичних робіт та тестових завдань для поточного модульного контролю.

Питома вага заключного екзамену в загальній системі оцінок складає 40 балів. Підсумкова оцінка навчального курсу є сумою проміжних оцінок і оцінки екзамену.

Зарахування кредитів навчального курсу можливо тільки після досягнення результатів, запланованих робочою програмою, що виражається в одній з позитивних оцінок, передбачених чинним законодавством.

Форми контролю результатів навчальної діяльності студентів та їх оцінювання

Практичні роботи

Кількість балів		**Критерії оцінювання**
Денна форма	Заочна форма	
5	7	Робота виконана у встановлений термін. Виконана самостійно, чітко сформульовані цілі, завдання та гіпотеза досліджень. Застосовувалися коректні методи обробки

		отриманих результатів. У висновках проведена коректна інтерпретація результатів.
4	5-6	Робота виконана у встановлений термін. Здобувач виконує практичну роботу згідно методичних вказівок, іноді після консультації викладача; описує спостереження; в цілому правильно складає звіт та робить висновки.
3	3-4	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Здобувач виконує практичну роботу згідно методичних вказівок, іноді після консультації викладача; описує спостереження; складає звіт, що містить неточності у висновках та помилки.
2	2	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Здобувач виконує практичну роботу згідно методичних вказівок; складений звіт містить неточності у висновках та помилки.
1	1	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Здобувач виконує практичну роботу під керівництвом викладача; складений звіт містить неточності у висновках та помилки.
0	0	Робота не виконувалася
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми: для денної форми –45 балів (15 занять по 3 бали), для заочної форми – 20 балів (4 заняття по 5 балів).		

Поточний модульний контроль у формі тестування

Правильних відповідей,%	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10
Бал	15	14	12	11	9	8	6	5	3	2
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми (денна форма): 15 балів										

Контрольна робота (для заочної форми навчання)

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
35-40	Робота виконана у встановлений термін. Матеріал викладено у достатньому обсязі, аргументовано і у правильній послідовності. Використані не тільки рекомендовані джерела інформації, а й новітні, самостійно знайдені у періодичних виданнях та в Інтернет-ресурсах. Правильно сформульовані узагальнюючі висновки. Робота достатньо ілюстрована, оформлена акуратно, з дотриманням вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент вільно орієнтується в матеріалах.
25-34	Робота виконана у встановлений термін. Матеріал викладено у достатньому обсязі, логічно. Використані рекомендовані джерела інформації. Правильно сформульовані узагальнюючі висновки. Робота

	оформлена акуратно, з дотриманням вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент орієнтується в матеріалах, у відповідях є неточності.
15-24	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Матеріал викладено у правильній послідовності, але недостатньо повно. Недостатньо використані рекомендовані джерела інформації. Висновки сформульовані формально або не зв'язані з матеріалами роботи. В оформлені роботи є порушення вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент в цілому орієнтується в матеріалах, у відповідях є помилки та неточності.
1-14	Робота виконана з порушенням встановлених термінів. Матеріал викладено безсистемно, висновки сформульовані формально або відсутні. Робота оформлена неохайно, з порушенням вимог до технічної документації. Під час захисту роботи студент слабо орієнтується в матеріалах, у відповідях є помилки.
0	Роботу не виконано
Максимальна оцінка студента за даний компонент програми (заочна форма): 40 балів за контрольну роботу	

Підсумковий контроль у формі екзамену

Підсумковий контроль складається з тестування (10 тестових завдань) та письмової відповіді на 2 контрольні теоретичні питання.

Тестування – 20 балів

Правильних відповідей, %	100	90	80	70	60	50	40	30	20	10
Бал	20	18	16	14	12	10	8	6	4	2

Контрольне теоретичне питання (1 питання - 10 балів**)**

Кількість балів	**Критерії оцінювання**
10	Вірна відповідь, яка передбачає знання матеріалу, послідовність викладення, наведення прикладів, приведення розрахунків (за необхідністю) аргументованість висновку.
8	Вірна відповідь, але є непослідовність у викладенні.
6	Вірна відповідь, але є непослідовність викладення, відсутні приклади та аргументація висновку.
4	Невірна відповідь, проте простежується знання матеріалу, володіння основними термінами.
2	Невірна відповідь.

0	Відсутність відповіді.

Форма контролю	**Максимальна кількість балів**	
	Денна форма	**Заочна форма**
Виконання практичних завдань	15 х 3 бали = 45 балів	4 х 5 бали = 20 балів
Поточний модульний контроль	1 х 15 балів = 15 балів	-
Виконання контрольної роботи	-	1 к.р. х 40 балів = 40 балів
Екзамен	40 балів	40 балів
Всього	**100 балів**	**100 балів**

8. Критерії оцінювання результатів навчання

Елемент програми		**Денне відділення**		**Заочне відділення**	
		Вид роботи	Кількість балів	Вид роботи	Кількість балів
ЗМ 1	Т1	Практична робота № 1	3	-	-
		Практична робота № 2	3	-	-
	Т2	Практична робота № 3	6	Практична робота № 3	5
	Т3	Практична робота № 4	3	-	-
		Практична робота № 5	3	-	-
	Т4	Практична робота № 6	3	-	-
	Т5	Практична робота № 7	3	Практична робота № 7	5
ПМК		Модульна КР	15	-	-
ЗМ 2	Т6	Практична робота № 8	3	-	-
		Практична робота № 9	3	Практична робота № 9	5
		Практична робота № 10	3	-	-
	Т7	Практична робота № 11	3	-	-
	Т8	Практична робота № 12	3	-	-
	Т9	Практична робота № 13	3	Практична робота № 13	5
	Т10	Практична робота № 14	3	-	-
Контрольна робота		-	-	Контрольна робота	40
Підсумковий контроль		Екзамен	40	Екзамен	40
Сума балів		**-**	**100**	**-**	**100**

9. Засоби навчання

1. Мультимедійна проєкційна апаратура, ноутбук для презентацій (з використанням програми Microsoft PowerPoint).
2. Бібліотечні фонди (підручники і навчальні посібники, методичні рекомендації, наукова література тощо), електронні лекції-презентації та електронні підручники.

10. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Коломієць Л.В. Стратегія сталого розвитку: навч. посібник. Кропивницький: 2019. 126 с.
2. Мельник Л.Г. «Зелена» економіка (досвід ЄС і практика України у світлі III і IV промислових революцій): підручник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2018. 463 с.
3. Основні засади впровадження моделі «зеленої» економіки в Україні : навч. посіб. / Т.П. Галушкіна, Л.А. Мусіна, В.Г. Потапенко та ін. ; за наук. ред. Т.П. Галушкіної. Київ : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 154 с.
4. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середа, Т. Тимочко. 2 вид. Київ: 2011. 392 с.
5. Стратегія сталого розвитку: підручник / В.М.Боголюбов, М.О. Клименко, Мельник Л.Г., О.О. Ракоїд.; за ред. проф. В.М.Боголюбова. Київ: ВЦ НУБІПУ, 2018. 446 с.
6. Стратегії сталого розвитку : навч. посіб. / В. В. Добровольский, Є. М. Безсонов, Г. В. Нєпєіна, Д. О. Крисінська, Н. А. Сербулова. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2021. 160 с.

Допоміжна

1. Замула І.В., Давидова І.В., Кірейцева Г.В., Корбут М.Б., Травін В.В. Стратегія сталого розвитку: еколого-економічний аспект: навчальний посібник. Житомир: ЖДТУ, 2017. 200 с.
2. Економіка довкілля і природних ресурсів: навчальний посібник / за заг. ред. П. Т. Бубенка. Харків: ХНУМГ, 2014. 280 с.
3. Марушевський Г.Б., Нижник О.М. Методичні рекомендації для врахування цілей сталого розвитку в стратегіях розвитку територіальних громад. ПРООН та ГЕФ. 2017. 60 с.
4. Писаревський І.М., Оболенцева Л. В., Угоднікова О. І. Управління сталим розвитком в туризмі : навч. посібник . Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 96 с.
5. Цілі сталого розвитку: Україна. Національна доповідь. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2017. 176 с.